

rinden Mehdî'nin yakın ilgisini kazandı ve has nedimlerinden biri oldu. Bu sebeple kendisine Yemâme valiliği verildi (784). Ancak halifenin sohbetinde bulunmayı valiliğe tercih ederek kısa bir süre sonra tekrar saraya döndü. Daha sonraları Hâdî ve Hârûnürreşid'in de nedimi oldu. Hârûnürreşid onu Medine'ye vali tayin etme hususunda ısrar edince, kendisine gönderilen emirlerden dilediğini uygulamak şartıyla bu görevi kabul etti. Bir müddet sonra Yemen valiliği de uhdesine verildi. İbn Kefsîr'in de belirttiği gibi bu görevi adaletle yürütmesine rağmen, ağır sorumluluklar yüklenmeyi sevmeyen, nüktedan, başına buyruk ve hür olmaktan hoşlanan tabiatı sebebiyle tekrar Hârûnürreşid'in yanına döndü. Halifenin huzurunda muhtelif kimselerle, biihassa Muhammed b. Abdullah'ın kardeşi ve onun mücadelesini sürdürdüğü için yakalanıp hapsedilen Yahyâ b. Abdullah (ö. 180/796) ile münazaralar yaptı (bk. *Mekâtîlû't-Talibiyyîn*, s. 474-479). Halifelerden gördüğü aşırı müsamaha ve yakınlıktan dolayı gurura kapıldığı, zaman zaman Emevîler'i, Hz. Ömer ve Ali soyundan gelenleri rencide edecek şiirler söylediği, böylece onların da kendi soyuna dil uzatmasına meydan verdiği, bu sebeple çoğu zaman kötü durumlara düştüğü rivayet edildiği gibi, Hz. Ali'ye saygılı olduğuna ve Kureysîler'e iyi davrandığına dair rivayetler de vardır. Bağdat sarayında Medineliler'in hukukunu savunduğu için İmam Mâlik b. Enes tarafından "mübârek" diye medh edilmesi, İmam Şâfiî'nin yakın dostu olması, kaynaklarda lehinde kaydedilmiş hususlardır. Abdullah b. Mus'ab, Hârûnürreşid ile yaptığı bir yolculuk sırasında 184 yılının Rebûlevvel ayında (Nisan 800), yetmiş yaşlarında iken Rakka'da vefat etti. Oğullarından biri, *Kitâbu Nesebi Kureys* müellifi Mus'ab, diğeri de iki yıl Medine valiliği yapan Bekkâr'dır.

Bugün muhtelif eserlerde dağınık bir halde bulunan şiirlerini toplayan bir divanından söz edilmekle beraber (bk. İbnü'n-Nedîm, *el-Fihrist*, s. 184), bu divanın günümüze kadar geldiği bilinmemektedir. Bundan dolayı, ona ait olup da başka şairlere nisbet edildiği söylenen bazı şiirlerin gerçek sahiplerini tayin edebilmek mümkün olmamaktadır.

BİBLİYOGRAFYA :

Zübeyrî, *Nesebü Kureys* (nşr. E. Lévi—Provençal), Kahire 1982, s. 242; Taberî, *Târîh* (nşr. Muhammed Ebû'l-Fazl), Kahire 1960-70, bk. *İndeks*; Ebû'l-Ferec el-İsfahânî, *Mekâtîlû't-Talibiyyîn* (nşr. Ahmed Sakr), Beyrut, ts. (Dârü'l-Ma'rife), s. 285, 286, 306, 307, 472-479; a.m.f., *el-Eğâni*, XXIV (nşr. Abdülkerim İbrâhim el-Azbâvî—Abdulâziz Matar), Kahire 1974, s. 237-244; İbnü'n-Nedîm, *el-Fihrist* (nşr. Rızâ' Teceddüd), Tahran 1391/1971, s. 184; Hatîb, *Târîhu Bağdâd*, Kahire 1349/1931, X, 173-176; Zehebi, *A'lâmü'n-nübela'*, VIII, 517; a.m.f., *Mizânü'l-i'tidâl* (nşr. Ali Muhammed el-Bicâvî), Kahire 1382/1963, II, 505-506; İbn Kefsîr, *el-Bidâye*, Kahire 1351-58/1932-39 — Beyrut 1401/1981, X, 185; İbn Hacer, *Lisânü'l-Mizân*, Haydarâbâd 1329-31 — Beyrut 1390/1971, III, 361-362; Sezgin, *GAS*, II, 647-648; Muhsin Gayyâd, "A'idü'l-keleb—Abdullah b. Mus'ab ez-Zübeyrî", *Mecelletü Külliyyeti'l-âdâb*, sy. 28, Bağdad 1974, s. 247-270; *DM*, XI, 519.

M. YAŞAR KANDEMİR

ABDULLAH b. MU'TEZ

(عبدالله بن المعتز)

(bk. İBNÜ'L-MU'TEZ).

ABDULLAH b. MUTİ'

(عبدالله بن المطيع)

Abdullah b. Mutî' b. Esved
el-Kureşî el-Adevî
(ö. 74/693)

Emevî yönetimi aleyhindeki faaliyetleriyle meşhur olan sahâbî.

Medine'de doğdu. İlk siyasi faaliyetlerle Muâviye devrinde başladı ve onun Ziyâd'ı Medine'ye vali tayin etmesine şiddetle karşı çıktı. Bu hareketiyle Emevî taraftarlarını çok öfkelenirdi, bu yüzden ağır itham ve hakaretlere mâruz kaldı. Yezid b. Muâviye'ye biat meselesi tartışılırken halkı kıskırtmasından endişe edildiği için Medine'de hapsedildi; fakat başta Abdullah b. Ömer olmak üzere Adî kabilesi mensupları buna şiddetle itiraz edince hapisten çıkarıldı.

Hz. Hüseyin'i Küfe'ye gitmekten vazgeçirmeye çalıştıysa da başaramadı. Yezid'in halifeliğine tepki göstererek Medine'yi terketmek istedi. Ancak, İbn Ömer'in, bir halifeye biat etmeden ölenlerin Câhiliye ölümüyle (dinden çıkmış olarak) dünyayı terketmiş olacaklarını ifade eden hadisi hatırlatması üzerine Medine'de kalarak Yezid aleyhindeki faaliyetlerine devam etti; bir kısım halkın Mekke'de halifeliğini ilân eden Abdullah b. Zübeyr'e biat etmesini sağladı. Harra Vak'ası'nda Emevîler'e karşı savaştı (683). Medine müdafaası sıra-

sında halkı cesaretlendirmek için okuduğu hutbe meşhurdur. Emevîler Medine'yi ele geçirince İbnü'z-Zübeyr'in yanına giderek Mekke'yi kuşatan Emevî birliklerine karşı onun safında kahramanca savaştı. 65 (684-85) yılında İbnü'z-Zübeyr tarafından Küfe'ye vali tayin edildi. Burada halkı İbnü'z-Zübeyr aleyhine kıskırtarak Muhammed b. Hanefiyye'ye biata davet eden Muhtâr es-Sakaffî'nin faaliyetlerinden ve tayin ettiği emirü's-şurta'yı (bk. ŞURTA) öldürmesinden dolayı endişeye kapıldı ve Küfe'yi terkedip Mekke'ye döndü (66/685-86). Haccâc b. Yûsuf Mekke'yi muhasara ettiği sırada yaralandı ve İbnü'z-Zübeyr'den kısa bir müddet önce öldü. Babası yoluyla rivayet ettiği bilinen tek hadis Müslim'in *Şâhih*'inde (Cihâd, 88), Dârimî'nin *Sünen*'inde (Diyât, 24) ve Ahmed b. Hanbel'in *Müsned*'inde (III, 413; IV, 213) yer almıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübrâ* (nşr. İhsan Abbas), Beyrut 1388/1968, V, 98, 144-149; Halife b. Hayyât, *et-Tabakât* (nşr. Süheyl Zekkâr), Dimaşk 1966-67, II, 589; a.m.f., *Târîh* (nşr. Süheyl Zekkâr), Dimaşk 1967-68, s. 289-290, 342; *Müsned*, III, 413; IV, 213; İbn Habîb, *el-Muhabber* (nşr. Ilse Lichtenstadter), Haydarâbâd 1361/1942, s. 379, 494-495; Dârimî, "Diyât", 24; Müslim, "Cihâd", 88; İbn Kuteybe, *el-Ma'ârif* (nşr. Servet Ukkâşe), Kahire 1960, s. 395; Belâzürî, *Ensâbü'l-esrâf*, IV/1, (nşr. İhsan Abbas), Beyrut 1979, s. 16, 276, 301-302, 307, 310, 319, 321, 324, 328, 333, 350, 352, 353, 441; Taberî, *Târîh* (nşr. M. J. de Goeje), Leiden 1879-1901, II, 232-233, 289-290, 404-405, 413, 529, 598, 601-606, 609, 614, 617-621, 624, 634; İbn Abdülber, *el-İstî'ab* (*el-İşâbe* içinde), Kahire 1328, III, 994-995; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, Kahire 1285-87, III, 262; a.m.f., *el-Kâmil* (nşr. C. J. Tornberg), Leiden 1851-76 — Beyrut 1399/1979, IV, 19, 41, 104, 115, 173, 210-226, 246, 355; İbn Hacer, *el-İşâbe* (nşr. Ali Muhammed el-Bicâvî), Kahire 1390-92/1970-72, V, 25-27; a.m.f., *Tehzîbü't-Tehzîb*, VI, 36; K. V. Zetterstéen, "Abdullah", *IA*, I, 38; a.m.f. — Ch. Pellat, "Abd Allâh b. Mutî", *EI*² (İng.), I, 50; a.m.f., "Abdullah b. Mutî", *İDMİ*, XII, 806-807.

MUSTAFA FAYDA

ABDULLAH b. MÜBÂREK

(عبدالله بن مبارک)

Ebû Abdîrahmân Abdullâh
b. Mübârek b. Vâzih
el-Hanzalî el-Mervezî
(ö. 181/797)

Tebû'ü't-tâbitin ileri gelenlerinden, muhaddis, zâhid ve fakih.

118'de (736) devrin kültür merkezlerinden biri olan Merv'de doğdu. Babası Türk'tür, annesinin de Hârizmlî bir Türk olduğuna dair rivayet vardır. Ço-

çukluk ve gençlik yıllarının Merv'de geçtiği bilinmekte, ancak kaynaklarda bu dönem hakkında yeterli bilgi bulunmamaktadır. İlk hocası Mervli âlim Rebî b. Enes el-Horasânî'dir. İlim tahsili için ilk seyahate yirmi üç yaşlarında iken çıktı. Daha sonraki yıllarda bu seyahatlerini devam ettirdi. Zamanın ilim merkezlerinden olan Basra, Hicaz, Yemen, Mısır, Şam ve Irak'a yolculuklar yaptı. Derin bilgisiyle Basra'nın hadis imamı kabul edilen Hammâd b. Zeyd'in takdirimini kazandı. Ma'mer b. Râşid, Evzâî, A'meş, Süfyân es-Sevri, Mâlik b. Enes ve Süfyân b. Uyeyne gibi meşhur muhaddislerden hadis okudu. Kendisinden de başta hocaları Ma'mer b. Râşid ve Süfyân es-Sevri olmak üzere, Abdurrahman b. Mehdî, Abdürrezzâk b. Hammâm, Yahyâ b. Maîn, İshak b. Râhûye gibi hadis ilminin önde gelen imamları hadis rivayet etti. Abbâsî Halifesi Hârûnürreşid devrinde Misis ve Tarsus civarında Bizans'a karşı savaştı. 181 (797) yılı Ramazan ayında altmış üç yaşında iken Fırat nehri kenarında bulunan Hit'te vefat etti ve orada defnedildi.

Birçok büyük âlimin yetiştiği Horasan bölgesinde özellikle Merv'de hadisleri tedvin* eden ilk âlim oluşu, İbnü'l-Mübârek'in şöhretini arttıran sebeplerin başında gelir. Ahmed b. Hanbel, o devirde ilme ondan daha meraklı ve hadis sahasında ondan daha büyük bir âlimin bulunmadığını söyler. Yahyâ b. Maîn, İbnü'l-Mübârek'in kitaplarında yirmi binin üzerinde hadis bulunduğunu nakleder. Bir süre kaldığı Küfe'de, bir hadis hakkında ihtilâfa düşüldüğünde, "Geliniz bu ilmin tabibine gidelim" diyerek ona başvurulması, zamanında hadisleri en iyi bilen biri olarak kabul edildiğini gösterir. Evinde oturup hadisle meşgul olmayı çok seven İbnü'l-Mübârek'e, "Bu yalnızlıktan rahatsızlık duymuyor musun?" diye sorulduğunda, "Hz. Peygamber ve ashabıyla birlikte iken nasıl yalnızlık duyarım!" karşılığını vermiştir. Dört bin kişiden hadis dinleyen ve bunların sadece bin tanesinden rivayette bulunan İbnü'l-Mübârek, ehil olmayanlardan hadis almadığı gibi böylelerine hadis de rivayet etmezdi; fakat beğenip takdir ettiği kimselere, cihada gittiği yerlerde bile hadis öğretilirdi. Kaynaklar onun soğuk bir gecede, bir tek hadisi yatsı namazından sabah ezanına kadar müzakere ettiğini bildirirler.

Hadis râvilerini çok iyi bildiği ve hadis ilminin özü sayılan fikhü'l-hadis in önde gelen âlimlerinden biri olduğu için, rivayet ettiği hadisler bu açıdan ayrı bir değer taşır. Bu sebeple ondan nakledi-

len hadislerin delil olarak kullanılabilmesi hususunda âlimler ittifak etmişlerdir. Hadis ilminin temelini teşkil eden isnad* in değerini kavrayıp ortaya koymuş, dinini isnadsız öğrenmek isteyen kişiyi evinin damına merdivensiz çıkmak isteyen kimseye benzetmiş, isnad olmasaydı herkes aklına eseni söylerdi, demiştir. O, tedlîs* i çok çirkin ve affedilmez hatalardan biri sayar ve hadisin aslında bulunmayıp çoğunlukla râvilerin bilgisizliğinden kaynaklanan kusurlar demek olan lahin ve tashifin düzeltilmesi gerektiğine inanırdı. Kendisinden hadis alanlara, öğrendikleri hadisleri öncelikle Arap gramerini çok iyi bilen birine göstermelerini tavsiye ederdi. *Kütüb-i Sitte* müellifleri onun rivayetlerini hiç tereddüt etmeden eserlerine almışlardır.

Ebû Hanîfe'nin talebesi ve dostu olan İbnü'l-Mübârek'in fıkıh ilminde de önemli bir yeri vardır. Fıkıhta ilk olarak Ebû Hanîfe'nin metodunu benimsemiş, fıkıh bablarına göre tasnif ettiği *es-Sünen fi'l-fıkıh* adlı eserinde onun usulünü esas almıştır. İnsanların en fakih diye nitelendirdiği Ebû Hanîfe hakkında çeşitli vesilelerle övücü sözler söylemiş, şiirler yazmıştır. Ebû Hanîfe'nin vefatından sonra Mâlik b. Enes'in ders halkasına katılan İbnü'l-Mübârek, fıkıhta Hanefî ve Mâlikî mezheplerini birleştiren bir usul ortaya koymuştur. Genellikle Hanefîler'den sayılmakla birlikte bazı Mâlikî tabakatında da kendisine yer verilmektedir. Ona göre, fetva verebilmek için hadis kültürünü çok iyi bilmek, ayrıca fıkıh bilgi ve melekesine de sahip olmak gerekir. Kur'an ve Sünnet'e aykırı bir görüş belirtmek mümkün olmadığından, meselâ herhangi bir fetva veya fikhî görüş hakkında, "Bu, Ebû Hanîfe'nin görüşüdür" yerine "Bu, Ebû Hanîfe'nin hadisi anlayışı ve açıklamasıdır" denilmesini daha doğru bulurdu.

İbnü'l-Mübârek'in zühd anlayışı da üzerinde durulması gereken özellikler taşır. Zühdle ilgili hadis malzemesini *Kitâbü'z-Zühd ve'r-rekâ'ik* adlı eserde toplayan İbnü'l-Mübârek'e göre zühd, dünya ile alâkayı kesmek değil, dünyaya ve dünyalığa bağlanmamaktır. Nitekim o, hayatı boyunca ticaretle meşgul olmuş, savaşlara katılmış, defalarca hacca gitmiş ve ilim öğretmeye çalışmıştır. Onun, "İlmi dünya için öğrendik, ama ilim bize dünyaya değer vermeyi öğretti" sözü, bu konudaki görüşünü açıkça ortaya koymaktadır. Günün belirli bir bölümünü zikir ve tefekküre ayırdığı, bu süre içinde hiç kimseyle konuşmadığı, insanlarla sürekli bir arada

bulunmayı ve onlarla içli dışlı olmayı ilim ehli için uygun görmediği rivayet edilir. Ancak onun bu tavrı uzlet* i tercih ettiği anlamına gelmez. Çünkü o, sürekli uzleti doğru bulmazdı. Hocası Şamli muhaddis İsmâil b. Ayyâs, "Allah'ın ona nasip etmediği hiçbir hayırlı haslet kalmamıştır" derdi. Süfyân b. Uyeyne, onu ashapla mukayese ederek ashabin Hz. Peygamber'le sohbet edip gazvede bulunmuş olmalarının dışında İbnü'l-Mübârek'e bir üstünlüklerini görmediğini belirtirdi. İliminde ve zühdünde son derece mütevazi olan İbnü'l-Mübârek, zenginlere karşı kibirli davranmanın da tevazuun gereği olduğunu söylerdi. Bununla beraber o zenginliğe karşı değildi. Başkalarına el açmamak düşüncesiyle ticaretle de uğraşır, âlimleri, hadis talebelerini ve fakirleri himaye eder, her sene yüz bin dirhem dağıtırdı. Mervli dostlarını hacca götürür, aldıkları hediyelere varıncaya kadar her türlü masraflarını kendisi karşılardı. Ona göre kişi, daima Allah'ın murakabesinde olduğunu hatırlıyarak çıkarmamalıdır. Yüz şeyden sakınıp bir şeyden sakınmayan kişi müttaki sayılmaz. Nuaym b. Hammâd'ın bildirdiğine göre, *Kitâbü'z-Zühd*'ü okurken öyle ağlardı ki yanına hiç kimse yaklaşamaz, o da hiçbir şeyin farkında olmazdı. Duası makbul sayıldığı için pek çok kimse onun duasını almak ister, kendisine yakın olmayı Allah'a yakın olmanın vesilesi sayardı. Âlimler, zühd ve takvası övecekleri bir kişiyi ona benzetirlerdi. Zühd ve takva ile ilgili söz ve hallerinden birçoğu kaynaklarda zikredilmektedir.

İbnü'l-Mübârek, aynı zamanda devrinin önde gelen şairlerinden biridir. Şiirleri daha ziyade zühd, cihada, din yüklerinin methine dairdir. Fakat bunların önemli bir kısmının kaybolduğu anlaşılmaktadır. Mücâhid Mustafa Behcet tarafından derlenen şiirleri *Mecelletü'l-mahfûzâtü'l-'Arabîyye*'de yayımlanmıştır (XXVII/1, 9-72, II, 455-501).

Eserleri.

1. *Kitâbü'z-Zühd ve'r-rekâ'ik*. Hz. Peygamber, ashap ve tâbiîn'in ibadet, ihlas, tevekkül, doğruluk, tevazu, kanaat gibi ahlâkî konulara dair sözlerini ihtiva eden eser, Habîbürrahman el-A'zamî tarafından neşredilmiştir (Malegon/Hindistan 1966, Beyrut, ts.). 2. *Kitâbü'l-Cihâd*. Cihadın fazileti, sevabı ve İslâm'daki önemine dair hadisleri ihtiva eden kitap, bu konuda yazılan ilk eserdir. İçinde 262 hadis bulunan tek nüshası (Leipzig, Stadtbibliothek, nr. 320/1, 40 vr.), Nezih Hammâd tarafından yayımlanmıştır (Beyrut 1391/1971).

3. *el-Müsned*. Hadisle ilgili olan bu eserin tek nüshası Zâhiriyye Kütüphanesi'ndedir (mecmua nr. 18/5, kısım 2, 3, 107^a-124^b). 4. *Kitâbü'l-Bir ve's-şıla*. Bilinen tek nüshası Zâhiriyye Kütüphanesi'nde (nr. 9) kayıtlıdır. 5. *es-Sünen fi'l-fikh*. Günümüze ulaşmayan bu eserin adından, hadisleri fıkıh bablarına göre tasnif eden bir eser olduğu anlaşılmaktadır. 6. *Kitâbü't-Tefsîr*. Kaynaklarda adı geçen bu eserin, devrin geleneği göz önünde tutularak bir rivayet tefsiri olduğu söylenebilir. 7. *Kitâbü't-Târîh*. Hadis ricâlerinden bahseden biyografik bir eser olduğu tahmin edilen bu eser de günümüze ulaşmamıştır. Kaynaklarda Abdullah b. Mübârek'e atfedilen ve kırk hadis* türünün ilk örneği olan *el-Erba'ûn* ile *Kitâbü'l-İsti'zân* ve *Kitâbü'l-Menâsik* adlı eserler de günümüze ulaşmamıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübrâ* (nşr. İhsan Abbas), Beyrut 1388/1968, VII, 372; Buhârî, *et-Târîhu'l-kebir* (nşr. Abdurrahman b. Yahyâ el-Yemânî v.dğr.), Haydarâbâd 1360-80/1941-60, V, 212; İbn Ebû Hâtim, *Takdimetü'l-Cerh ve't-ta'dîl*, Haydarâbâd 1371/1952, s. 262-281; Ebû Nu'aym, *Hilyetü'l-evliyâ*, Kahire 1394-99/1974-79 — Beyrut 1387/1967, IX, 162-190; Hatîb, *Târîhu Bağdâd*, Kahire 1349/1931, X, 152-169; İbnü'l-Cevzî, *Şifâtü's-şafve* (nşr. Mahmûd Fâhûrî—Muhammed Kal'acî), Halep 1969-73 — Beyrut 1399/1979, IV, 134-147; Nevevî, *Tehtizübü'lesmâ*, Beyrut, ts. (Dârü'l-Kütübü'l-İlmiyye), I, 285-287; İbn Hallikân, *Vefeyât* (nşr. İhsan Abbas), Beyrut 1968-72, III, 33-34; Zehebî, *A'lâmü'n-nübelâ*, VIII, 378-421; a.mlf., *Tezkiretü'l-huffâz*, Haydarâbâd 1375-77/1955-58 — Beyrut, ts. (Dârü lhyâi't-türâsî'l-Arabî), I, 273-279; a.mlf., *el-İber* (nşr. Ebû Hâcîr Muhammed Saîd), Beyrut 1405/1985, I, 217; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, Kahire 1351-58/1932-39 — Beyrut 1386/1966, X, 177-179; Kureşî, *el-Cevâhirü'l-mu'diyye* (nşr. Abdülfettâh Muhammed el-Hulvî), Kahire 1398-99/1978-79, II, 324-326; İbnü'l-Cezerî, *Ğâyetü'n-nihâye* (nşr. G. Bergstraesser), Kahire 1351-52/1932-33, I, 446; İbn Hacer, *Tehtizübü't-Tehzîb*, V, 382-387; İbnü'l-İmâd, *Şezerâtü'z-zeheb*, Kahire 1350-51, I, 295-297; Leknevî, *el-Fevâ'idü'l-behiyye*, Beyrut, ts. (Dârü'l-Ma'rife), s. 103-104; Brockelmann, *GAL Suppl.*, I, 256; Sezgin, *GAS*, I, 95; Kettânî, *er-Risâletü'l-müstatrafe* (nşr. Muhammed el-Müntasir), Dimaşk 1383/1964, s. 48, 49, 51, 102; Abdümeccid el-Muhtesib, *Abdullah b. Mübârek el-Mervezî*, Amman 1392/1972; Muhammed Osman Cemâl, *Abdullah b. Mübârek el-İmâmü'l-kudve*, Dimaşk 1407/1987; R. G. Khoury, "Kitâb az-Zuhd wa-l-raqâ'iq", *Arabica*, XIX/2, Leiden 1972, s. 196; Mustafa Fayda, "Kitâbü'l-Cihâd", *AÜİFD*, XXI (1976), s. 421-423; Mücâhid Mustafa Behcet, "Şi'ru'l-İmâm el-Mücâhid 'Abdullah İbnü'l-Mübârek", *Mecelletü Ma'hedü'l-mahtûfâtü'l-'Arabiy*, XXVII, Kuveyt 1983, I, 9-72; II, 455-501; J. Robson, "Ibn al-Mubârak", *EL*² (Fr.), III, 903.

RAŞİT KÜÇÜK

ABDULLAH b. NÂFİ'

(عبدالله بن نافع)

Ebû Muhammed Abdullâh b. Nâfi'
es-Sâiğ el-Mahzûmf
(ö. 206/822)

İmam Mâlik'in talebesi.

Zehebî'nin belirttiğine göre 120-130 (738-748) yılları arasında doğdu. Kırk yıl kadar İmam Mâlik'in ilim meclisine düzenli bir şekilde devam etti. Hocasının görüşlerinin tesbiti ve sonraki nesillere aktarılmasında büyük hizmeti oldu. Mâlik'in vefatından sonra Medine'de fetva mercii olan Abdullah b. Nâfi', hocasının görüşleri istikametinde fetva verdi. Mâlik'den ayrı olarak Leys, Üsâme b. Zeyd el-Leysi, İbn Ebû Zî'b, Süleyman b. Yezîd el-Kâ'bî, Dâvûd b. Kays el-Ferrâ, İbn Ebû'z-Zinâd gibi değerli kişilerden hadis rivayet etmiştir. Kendisinden de Kuteybe, Muhammed b. Abdullâh b. Nümeyr, Seleme b. Şebîb, Zübeyr b. Bekkâr, İbrâhim b. Münzir, Yahyâ b. Yahyâ el-Minkârî ve daha başkaları rivayette bulunmuştur. 206 (822) yılı Ramazan ayında Medine'de vefat eden İbn Nâfi'in vefat tarihi bazı kaynaklarda 186 (802) olarak geçiyorsa da Zehebî bunun yanlış olduğunu belirtir.

Kaynaklar, Abdullah b. Nâfi'in fıkıhta, bilhassa İmam Mâlik'in görüş ve delillerine vukufta otorite ve güvenilir bir râvi olduğunda hemen hemen müttefiklerdir. Ahmed b. Hanbel ve Ebû Dâvûd da Mâlik'in görüş ve hadislerini en iyi bilen İbn Nâfi' olduğunu belirtmişlerdir. Nitekim Sahnûn'un *Müdevvene* adlı eserinde, Mâlik'in görüşlerini tesbit ederken sık sık İbn Nâfi'e müracaat ettiği görülür. Ancak onun İbn Nâfi'den rivayetleri doğrudan olmayıp Eşheb vârsıyasıdır. Fıkıhtaki üstün mevkiine rağmen Buhârî, Ahmed b. Hanbel ve Ebû Hâtim gibi hadis otoriteleri, Abdullâh b. Nâfi'in ezber yoluyla rivayet ettiği hadisler konusunda ihtiyatlı davranmakta ve yazıyla olan rivayetlerinin daha sahih olduğunu belirtmektedirler. *Şahîh-i Buhârî* dışında *Kütüb-i Sitt*'te de rivayetleri yer alan Abdullâh b. Nâfi', *el-Muvaţta'a* a bir şerh yazmış ve bu şerhi kendisinden Yahyâ b. Yahyâ el-Minkârî rivayet etmiştir. Birçok fakih, babası kuyumcu (sâiğ) olan Abdullâh b. Nâfi' es-Sâiğ ile Zübeyr b. Avâm'in soyundan olan Abdullâh b. Nâfi' ez-Zübeyrî'nin (ö. 216/831) aynı kimse olduğunu sanarak bunların rivayetlerini birbirine karıştırmıştır. Bu hatanın tabii

sonucu olarak bu iki kişiden gelen rivayetlerin birbirine zıt olduğu durumlarda, "İbn Nâfi'in o konuda İmam Mâlik'ten iki ayrı görüş naklettiği" şeklinde te'villere gidildiği, kaynaklarda dikkati çekmektedir.

BİBLİYOGRAFYA :

İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübrâ* (nşr. İhsan Abbas), Beyrut 1388/1968, V, 438; Buhârî, *et-Târîhu'l-kebir* (nşr. Abdurrahman b. Yahyâ el-Yemânî v.dğr.), Haydarâbâd 1360-80/1941-60, V, 213; İbn Ebû Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dîl*, Haydarâbâd 1371-73/1952-53 — Beyrut, ts. (Dârü'l-Kütübü'l-İlmiyye), V, 183-184; Kâdî İyâz, *Tertîbü'l-medârik* (nşr. Ahmed Bükeyr Mahmûd), Beyrut 1387/1967, I, 47-48, 356-358; Zehebî, *A'lâmü'n-nübelâ*, X, 371-374; a.mlf., *Mizânü'l-İtidâl* (nşr. Ali Muhammed el-Bicâvî), Kahire 1382/1963, II, 513-514; İbn Ferhûn, *ed-Dibâcû'l-müzeh* (nşr. Muhammed el-Ahmedî), Kahire, ts. (Dârü't-Türâs), I, 409-410; İbn Hacer, *Tehtizübü't-Tehzîb*, VI, 51-52.

ALİ BARDAKOĞLU

ABDULLAH NÂİLİ PAŞA

(ö. 1171/1758)

Osmanlı sadrazamı ve müellifi.

İstanbul'da doğdu. Hotin ağalığından emekli Halil Ağa'nın oğludur. Tahsilini tamamladıktan sonra 1713'te Dîvân-ı Hümâyün Kalemî'ne mülâzım olarak girdi. Daha sonra çeşitli memuriyetlere tayin edildi. 1730'da beylikçi kesedarı, 1736 Rus seferinde Babadağı ordugâhında bulunduğu sırada da beylikçi oldu. Aynı yıl İran-Rus seferi sırasında rikâb beylikçiliğine, bir süre sonra da teşrifatçılığa getirildi. Teşrifatçılığı döneminde hükümdarın emriyle, çok karışık ve dağınık durumda olan teşrifat kanunlarını yeniden düzenledi. 1745'te teşrifatçılıkla birlikte kendisine tekrar beylikçilik verildi. İki yıl sonra reisülkütâb, 1754'te başdefterdar oldu. Hekimoğlu Ali Paşa'nın azli üzerine 19 Mart 1755'te sadrazamlığa getirildi. Sadârette üç ay kadar kalabildi, 24 Ağustos 1755'te azledilerek Sakız adasına sürüldü. Ancak kısa bir müddet sonra affedilerek Girit valiliğine tayin edildi, bu arada Kavala ve Selânik sancaklarını da kendisine arpalık olarak verildi. 1758'de kendi isteği üzerine Cidde valiliğine gönderildi. Hac için Mekke'ye giderken hastalanarak yolda vefat etti. Naaşı Medine'de Hz. Hatice'nin kabri yanına defnedildi.

Abdullah Nâilî Paşa'nın *Mukaddime-i Kavânîn-i Teşrifât*'tan başka, kıraat ilmiyle ilgili *el-İfâdetü'l-mukni'a fî kı-*